

Tarihçi Kritovoulos'un aktardığına göre; Fakih Sultan Mehmet, 1461 yılında Georgios Amiroutzes'i görevlendirerek tek bir kanvas üzerine tam bir Dünya haritasının yapılmasını istemiştir.

çevresinin uzunluğu ise önceli Eratosthenes'in gerçeğine çok daha yakın verdiği ölçü yerine daha küçük bir değer veren Yunanlı astronom Poseidonius'un (İÖ II. yüzyıl) verilerine dayanır. Bu nedenle Batlamiyus'un haritalarında gerçek boy-lam açılımı yaklaşık olarak 130° olan Avrasya, 180° boylam olarak çizilmektedir. Bu yanlış hesap ileride Atlas Okyanusu'nu aşip Hindistan'a varma konusunda Kolombus'u cesaretlendirecektir.

Bu yanlış ölçümün, yazıldıktan sonra on üç yüzyıl geçmiş olmasına ve denizcilğin epey ilerlemesine rağmen Kolombus'a bugünün parası ile milyonlarca dolarlık sponsor buldurabilmesi, Batlamiyus'un tarihteki yüce figüründen, Aristoteles'ten sonra bilim tarihindeki en etkili kalem olmasından kaynaklanmaktadır.

Coğrafya'nın Doğu'ya intikali ve etkileri

ninde gördüğü haritaları Batlamiyus'un sanarak eserinin Grekçe metnine eklediğini belirtmektedir.(13)

Aslında sadece haritaların değil, eserinin ikinci kısmı olarak kabul edilen katalogların da özgünlüğü şüphelidir. Batlamiyus'un fikirleri, *Coğrafya* boyunca sık sık çok uzun konu dışı tartışmalar ile bölünmekte ve bazı durumlarda ancak çok sonraları epey uzun iç içe cümleler ile tamamına erdirilmektedir. Ayrıca eserinin son kısmında verilen haritalar, ikinci ve yedinci kitaplar arasında hazırlanmış olan katalogdaki enlem ve boylam bilgileriyle tamamen örtüşmemektedir. Bunlar, *Coğrafya'nın* orijinalinden sonra birçok eklemeye maruz kalabilmiş olduğu şüphesini uyandırmaktadır. Bu da sekizinci kitabın, diğer kitaplardan daha önce yazıldığı ya da *Coğrafya'nın* bugün elimizde olan kompozisyonunun Ortaçağ'da İslam bilgilerinini yaptığı eklemeler ile oluştuğu hipotezini gündeme getirmektedir.(14) Ancak bununla ilgili bir kanıt henüz yoktur.

Coğrafya'da, başlangıç meridyeni Afrika'nın batısından, Atlas Okyanusu'nda olan Makaronezya bölgesindeki Kanarya Adaları'ndan geçmektedir. Dünya'nın

birlikte, özellikle İslam toprakları ile ilgili olanlarının değerleri daha doğrudur.

Coğrafya terimi ise İslam literatüründe ilk defa XII. yüzyılda Muhammed b. Ebu Bekir ez-Zührî ve XIII. yüzyılda İbn Said el-Mağribî gibi Arap bilginler tarafından *cuğrafiyâ* şeklinde Arapçalaştırılarak kullanılmıştır. Bu ifade, Türkçeye de muhtemelen ilk defa, Fatih'in *Coğrafya'yı* aynı isimle tercüme ettirmesi ile XV. yüzyılda girmiştir.(16)

Müslüman bilginler, *Coğrafya'daki* kataloqları kullanmış olmakla birlikte, harita yapımında Batlamiyus'un prensipleri yerine el-Hârizmî'nin ortogonal projeksiyon yöntemini yeğlemiştir.(17)

IX. yüzyılda *Coğrafya'nın* Arapçaya çevrilmesi ve oradaki veriler üzerinden yeni haritaların yapılması belirgin iki etki yaratmıştır. Birincisi, astronomiye artan ilginin de bir parçası olarak şehirlerin enlem ve boylam değerleri daha net belirlenmeye başlanmıştır. İkincisi, uzak kara ve deniz yolculukları sonrası coğrafi bilgiler hızla artmıştır. Bununla birlikte Müslüman bilginler Batlamiyus'un çalışmalarını ve çıkarımlarını ilk başta kabul etmiş olsalar da zamanla eleştiri ve yeni eklenmeler ile Batlamiyus'un görüşlerini geliştirmişlerdir.(18)

Coğrafya'nın yeniden "keşfi"

Coğrafya'nın, XIII. yüzyıl öncesinden günümüze kalan Yunanca bir el yazma

XV. yüzyıldan öncesine kadar Osmanlı İmparatorluğu'nda coğrafya bilgisinin kapsamı sınırlı idi ve ulama, Batlamiyus'u aşan İslam bilginlerinin coğrafya ile ilgili eserlerinden pek haberdar değildi.